

SZILÁGYI MÁRTON

Egy többször elfelejtett (s újralfedezett) Arany-levél és versmellékletei

Arany János Szemere Bertalanhoz intézett, 1849. június 16-ai levelének különös sors jutott. Szövegét nem találjuk meg az Arany kritikai kiadás vonatkozó levelezéskötetében, helyette csupán kivonatát olvashatjuk: „[A népet és a hadsereget lelkesítő költeményei terjesztéséhez kér anyagi segítséget.]”¹ Pedig a levél sem el nem veszett, sem ismeretlen nem volt. Annak idején már közölte Arany László apja hátrahagyott írásai között, igaz, csak a jegyzetekben,² s innen a levél szövege bekerült a kritikai kiadásba is, csak éppen egy másik kötetbe: nevezetesen az ún. „hivatali iratok” közé.³ Ez a megoldás igencsak különös, hiszen ez a levél aligha tekinthető „hivatali irat”-nak – bár az ide való besorolását nem tudjuk szembesíteni a kötet definíciójával, mert az hiányzik: a sajtó alá rendezők nem határozták meg szabatosan a kritériumokat, vagyis csakis az a „hivatali irat”, amelyről a sajtó alá rendező (amúgy gondolom-formán) ezt vélte. Érdeemes tehát felsorolni, mi szól az ellen, hogy ide soroljuk be ezt a levelet.

Arany a levél megírásának pillanatában már nem volt aljegyző, ugyanis állásáról május 21-én lemondott,⁴ miután május 9-én megkapta Szemere Bertalan levelét, amelyben fogalmazónak nevezte ki a belügyminisztériumba.⁵ Ez utóbbi dokumentum – furcsa módon – a levelezéskötetbe került, noha ez talán mint kinevezési okirat több joggal számíthatott volna hivatali iratnak, mint a Szemerének címzett misszilis, amelyben Arany nem használta a hivatali titulását, nyelvi-retorikai értelemben nem a főnökét szólította meg, hanem költőként kereste meg egy konkrét ügyben a minisztert, aki ugyan formailag a felettese, ám ezt a levélből nem lehet megtudni. S talán éppen ez a – tartalmilag talán nem túl érdekesnek tűnő – levél legfőbb újdonsága. Arany ebben a szituációban, amikor „ajánl” valamit, de nem „kér”, „esedezik”, feltűnő módon függetlenedik a hivatali alárendeltség viszonyaitól, s olyan, autonóm írói öntudattal nyilatkozik meg, amely korábban nem volt rá jellemző. Arany itt egyenrangú félként,

* A szerző az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára. A tanulmány az OTKA támogatásával (K 108.503) készült (témavezető: Korompay H. János).

1 ARANY János *Levelezése* (1828–1851), s. a. r. SÁFRÁN Györgyi, BISZTRAY Gyula és SÁNDOR István, Arany János összes művei XV (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975) [a továbbiakban: AJÖM XV.], 258.

2 ARANY János *Hátrahagyott iratai és levelezése*, II. kötet: *Prózai dolgozatok* [s. a. r. ARANY László] (Budapest: Ráth Mór, 1889), XXXIX.

3 ARANY János, *Hivatali iratok 1: Nagyszalonta – Nagykőrös – Budapest (1831–65)*, s. a. r. DÁNIELISZ Endre, TÖRÖS László és GERGELY Pál (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1966) [a továbbiakban: AJÖM XIII.], 96–97.

4 Az erről szóló dokumentum: AJÖM XIII. 95.

5 A vonatkozó levél: AJÖM XV. 250. Vö. VOINOVICH Géza, *Arany János életrajza 1817–1849* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1929), 235.

ráadásul lírai versek szerzőjeként (még ha agitatív, enyhén ideologikus versek szerzőjeként is) ajánl fel bizonyos műveket az illetékes miniszternek, mondhatni, további propagandisztikus felhasználásra -- bár ez aztán elmaradt, miközben korábbi pályaszakasa egészen más jellegű művek megírásáról volt nevezetes.⁶ Éppen az írói öntudat (és egy, Arany pályáján vadonatúj költői szereplehetőség) kialakulásának szempontjából van jelentősége ennek a pár sornak,⁷ hiszen egy fontos határt tesz láthatóvá: Arany írói identitásának a kinyilvánítását egy látszólag erre alkalmatlan helyzetben és szituációban. Csakhogy ez a jellegzetesség kizárólag akkor lenne igazán látványos (vagy legalábbis jól érzékelhető), ha ez a levelezéskötet kontextusában tudna megmutatkozni -- a „hivatali iratok” mint szöveggörnyezet szinte észrevehetetlenül szigeteli el ezt a gesztust. A kritikai kiadás eljárása jól rávilágít arra, hogy mennyire súlyos kérdés a személyes és hivatali illetékességű levelezés elhatárolása, s milyen következményekkel jár, ha nem a legszerencsésebb módon határozzuk meg a kettő között a különbséget. Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy az Arany kritikai kiadás XV. kötetének sajtó alá rendezői alighanem érzékelték a problémát, mert a jegyzetek bevezetőjében éppen ezt a levelet hozták fel példának arra a kényszerhelyzetre, hogyha egy másik kötetben már megjelent egy ide is besorolható levél. Érdekes módon egyébként az itteni kommentár nem egyezik meg teljesen a Szemeréhez címzett levél jegyzetével: merthogy az előbbi megadja a kézirat lelőhelyét (ha pontos jelzettel nem is, de legalább azt, hogy Herman Ottó Múzeum), az utóbbiban meg olyan rovat nincs is, hogy „kézirat”...⁸

De van itt más probléma is.

A szöveget közlő kritikai kiadás szerint „[a kéziratot] Horváth Lajos képviselő őrizte meg, tőle közölte A[rany] László; további sorsa ismeretlen”.⁹ Ez a megjegyzés Arany Lászlóra megy vissza, hiszen nála találjuk meg ezt az információt.¹⁰ Ilyenformán a közlés alapja is természetes módon Arany László szövegkiadása lett. Innen ismerte a levél szövegét a mindmáig legrészletesebb Arany-monográfiát megíró Voinovich Géza is, aki a könyvében a következőképpen említette ezt: „Június 16-án ajánlkozási irat-ot nyújt be Szemeréhez [ti. Arany – Sz. M.]” Majd pontosan idézett a kísérőlevélből, jegyzetben megjegyezvén, hogy Arany „[b]eadványa ki van adva az önéletrajzhoz csatolt jegyzetek közt”.¹¹ A XIII. kötet sajtó alá rendezői még a jegyzetekben sem utaltak Voinovich könyvére e levél szövege kapcsán, pedig Voinovich bizonyos értelemben többet mondott, mint Arany László. Megemlítette ugyanis, hogy a levél mellett verskéziratok is vannak. A levelezéskötet, a kritikai kiadás XV. darabja -- noha nem közölte a levelet -- a jegyzet-

6 Vö. SZILÁGYI Márton, „Arany társadalmi státuszának változásai”, in SZILÁGYI Márton, *„Mi vagyok én?”: Arany János költészete* (Budapest: Kalligram, 2017), 15–30.

7 Arany Lászlónak a közlést kísérő szavait akár úgy is érthetjük, mint ennek az észlelését: „Levele, melyet a miniszterelnökség iratai között Horváth Lajos képviselő őrizett meg, már hangjánál fogva is elég érdekes arra, hogy itt helyet foglaljon: ...” ARANY, *Hátrahagyott...*, XXXIX.

8 Lásd AJÖM XV. 488–489. Vö. uo. 654.

9 AJÖM XIII. 465.

10 ARANY, *Hátrahagyott...*, XXXIX.

11 VOINOVICH, *Arany János életrajza...*, 241–242. A célzás az Arany László gondozta posztumusz Arany-kiadásra vonatkozik.

ben elrejtett egy további, igen érdekes információt: „A levelet azonban Leszih Andor: *Arany János levele Szemere Bertalanhoz* címen újból közölte (Miskolci Napló, 1921. 148. sz. júl. 3.) s itt jelzi, hogy kéziratát »Horváth Lajos hagyományaképen« a miskolci, a jelenlegi Herman Ottó Múzeumban őrzik, s hozzá van csatolva a *Szabadság zengő hárfájának* egy példánya.”¹² Tehát az Arany kritikai kiadás XIII. kötete ezek szerint nem tudott arról, hogy a levelet 1921-ben ismét közölték, pedig ez sokkal későbbi eset, mint Arany László 1888-as szövegkiadása. S nem is ez az érdekes persze, hanem az, hogy ez az újabb közlés is a kézirat alapján készült (igaz, szerzője nem tudott arról, hogy a levelet már Arany László kiadta), s először foglalta össze pontosan, mit is tartalmaz ez a kéziratgyűttes, tehát nemcsak a levelet publikálta, hanem tudósított a mellékelt ponyvafüzetről éppúgy, mint arról, hogy Arany három autográf verskéziratot is mellékelte a küldeményéhez, bár Leszih ezek közül csak a harmadikat közölte teljes terjedelmében. Mi több, arra nézvést is pontos útmutatást adott, hogy a kéziratot hol kell keresni: „A levélhez, melyet Horváth Lajos hagyományaképen a miskolci múzeum őriz, hozzá van csatolva egy nyolcoldalas kis füzet, ...”¹³ Mindez persze egy vidéki napilap közegében mutatkozott meg, nem csoda, hogy a szakirodalom erről tudomást se nagyon vett (s így aztán azt sem állíthatnánk teljes joggal, hogy a későbbiekben elfeledkezett róla).¹⁴

A levelezéskötet ugyan már láthatólag ismerte ezt a közleményt, s ezen a ponton finoman korrigálta a XIII. kötetet, de ez sem készítette arra a sajtó alá rendezőket, hogy ezt a kis cikket (noha a szerzője nem tekinthető teljesen szakmán kívülinek, hiszen ő a miskolci múzeum igazgatója volt)¹⁵ a kritikai kiadás számára alapul vegyék, sőt arra sem ösztönözte őket, hogy ellenőrizzék azt a lelőhelyet, amelyet pedig ez a cikk megadott: a Herman Ottó Múzeumot. Így aztán egészen az utóbbi időkig ez a levél pontosan ott lappangott, ahol pedig keresni lehetett volna – s ezen csak az változtatott, hogy nemrégiben az Arany-kutatásokat is folytató¹⁶ Csörsz Rumen István levélben kérte a múzeumot a szöveg előkerítésére, s a munkatársak elküldték neki a levél fényképmását, amelyet ő eljuttatott nekem is. Ehelyütt is köszönöm neki lekötelező szívességét, s azt, hogy az anyagot átengedte nekem publikálásra.

12 AJÖM XV. 654.

13 LESZIH Andor, „Arany János levele – Szemere Bertalanhoz: Újabb adatok a költő 1849-iki verseihez”, *Miskolci Napló* 21, 148. sz. (1921. júl. 3.), 3. Horváth Lajos országgyűlési képviselő gyűjteményének a miskolci múzeum megalapításában betöltött szerepére: *Miskolc története V/2. 1918-tól 1949-ig*, szerk. DOBROSSY István, STIPTA István, Miskolc története 6 kötetben, főszerk. DOBROSSY István (Miskolc, 2007), 406. Arról itt nincs szó, hogy Horváth miképpen jutott hozzá az Arany-kéziratokhoz.

14 Bár az irodalomtörténeti bibliográfia Arany-szócikke természetesen tartalmazza ezt a cikket: H. TÖRÖ Györgyi, NAGY Miklós és TÖDOR Ildikó, *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1849–1905: Általános rész – Személyi rész I. A–Gy*, A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 3 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990), 433. Mint ahogy a kézirat jelzetének pontos feltüntetésével benne van a Szemere Bertalan-bibliográfiában is – innen csak az nem derül ki, hogy (1.) a levelet már régen publikálták, s hogy (2.) a levél mellett vannak mellékletek is, például autográf verskéziratok: TÓVÁRI Judit, *Vezető Szemere Bertalan életének és pályájának forrásaiban és irodalmában*, in *Szemere Bertalan és kora, Második kötet: Bibliográfia*, Borsod-Abaúj-Zempléni Történelmi Évkönyv 7 (Miskolc, 1991), 137.

15 Róla részletesebben lásd DOBROSSY és STIPTA, *Miskolc története...*, 365.

16 Lásd Csörsz Rumen István, „A mesterkedő mester: Korai olvasmányok nyomai az Arany-életműben”, *Irodalomtörténet* 98, 4. sz. (2017): 432–449.

A Csörsztől előkerített anyag egyébként Leszih Andor cikkéhez képest nem is szolgált meglepetéssel, noha a kritikai kiadás reprezentálta Arany-szakirodalom felől nézve mégiscsak újdonságot jelent. Nem csupán az inkriminált autográf levelet tartalmazta ugyanis, hanem a fontos mellékleteket is. A kritikai kiadás XIII. kötete (majd nyomában a XV. is) csupán annyit rögzített, hogy ott van Arany ponyvafüzetének egy példánya is.¹⁷ Ez valóban megtalálható itt, de nem csak ez. Voinovich Géza Arany-könyvében a füzetről említést tett, azt is hozzátéve azonban, hogy van itt két autográf verskézirat is.¹⁸ Ez is több és informatívabb, mint amit Arany Lászlótól tudni lehetett, mert ott az autográf verskéziratokról eleve nem esett szó, csak a mellékelt versesfüzetről.¹⁹ Nos, most már látható, hogy Arany a levele mellé nem csupán a ponyvafüzetet mellékelte, hanem három versének a kéziratát: [Rásüt az esthajnal...], [Van-e olyan hamvába holt...], [Én vagyok az anyám átka...]. Vagyis az anyag igencsak jelentős, hiszen ennek a három versnek eddig nem ismertük az autográf kéziratát, s a készülő kritikai kiadás számára fontos bemérési pontot jelenthet, hogy immár nemcsak az 1856-os *Kisebb költemények* kézirata áll rendelkezésre (részben autográfként, részben pedig autorizált másolatok formájában),²⁰ hanem ennek a három versnek a szövege is. A filológiai tanulságok levonására nyilván majd a kritikai kiadás lesz igazán alkalmas, de már most érdemes rögzíteni: egyik versnek sincs címe, az eddig használatos cím legfőljobb incipitként, azaz szögletes zárójelben tüntetendő föl. Arany itt is hosszú mássalhangzóval használja a vonatkozó névmásokat (melly, olly), éppúgy, mint néhány évvel később a *Kisebb költemények* kéziratában – s aztán ezt a megoldást a kiadott kötetben nem tapasztaljuk, mert addigra a nyomdász egyszerűsített (azt persze nem tudjuk, hogy Arany tudtával és beleegyezésével, vagy éppen annak ellenére). A [Van-e olyan...] kezdetű versben a korábbi közlés alkalmával volt egy kipontozott szöveghely, amelyet csupán a rímhívószó segített kiegészíteni; eszerint pedig a *németet* szót a *szemetet* szóval rímeltette Arany.²¹ A most előkerült kézirat alapján egyértelmű: ezt a kihagyást nem Arany tette meg, hanem a verset közlő Waldapfel Eszter, s Arany valójában kiírta a *szemetet* szót. Vagyis ezúttal nem egy eufemisztikus költői eszközről van szó (amelyre egyébként időnként vannak példák Aranynál), hanem későbbi, tisztázatlan okokból alkalmazott eljárás-

17 AJÖM XIII. 464. Az itt említett kötet: *Szabadság zengő hárfája: A magyar fiatalságnak Arany János* (Debreczenben Telegdy Lajosnál, 1849). Ebben a nyomtatványban két vers jelent meg: [Haj, ne hátra...]; [Rózsa Sándor, Rózsa Sándor...]. A füzet és a benne közölt versek Arany életében (újraközlés híján) gyakorlatilag kiszorultak az életműből, de egykorú publikálásuknak lehetett jelentősebb hatása; erről lásd SERES István, *Karikással a szabadságért: Rózsa Sándor és betyárserege 1848-ban* (Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2012), 168–170.

18 VOINOVICH, *Arany János életrajza...*, 241–242.

19 Vö. ARANY, *Hátrahagyott...*, XXXVIII–XL.

20 A kézirat előkerüléséről és filológiai jelentőségéről: SZILÁGYI Márton, „van ott sokféle faj»: Arany János *Kisebb költemények* című, 1856-os kötetének keletkezése”, *Irodalomtörténet* 98, 4. sz. (2017): 450–466. Mindehhez lásd még a kötet újrakiadását, amely szintén a születés bicentenáriumára jelenhetett meg: *Arany János kisebb költeményei*, s. a. r., kísérőtanulmány SZILÁGYI Márton (Budapest: Helikon Kiadó, 2017).

21 Vö. WALDAPFEL Eszter, „Arany János néhány ismeretlen strófája”, *Irodalomtörténet* 37, 1. sz. (1949): 150–152.

En vagyok az anyám átká,
Pedig nemek nék gardája
Nem tudom a nék verse
A nékgye kara átká.

Nem nyomai en, csak egy nék,
Né is a vék nék átká:
Béke nem, nék a nék,
Né a nék a nékgye.

Béke nem, nék, nék,
Né is a vék nék átká:
Né a nék, nék átká,
Né, nék, nék, a nékgye.

Ora nék, a nékgye!
Né a nékgye nék nék:
Né a nék egy nék,
Né a nék a nékgye.

En anyám, nék, nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye!

Törvény-urak, nék, nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

Törvény-urak, nék, nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

Egyenek, nék, nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

En eljén a nék, nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

En a nékgye nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

En a nékgye nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

En a nékgye nék,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye,
Né a nék a nékgye.

ról. Pedig Waldapfel Eszter is a miskolci kéziratok alapján dolgozott, cikkének elején röviden összefoglalta a kutatástörténeti előzményeket, utalván Leszih cikkére (bár a vezetőknévét, eléggé érthetetlen módon, Lessih alakban írta), magára a levélre, illetve a mellékletekre is felhívta a figyelmet – közlése során azonban láthatólag nem követte pontosan Arany kéziratát, eltekintett a kiemelésektől. Pontosabban: azáltal, hogy az eddig ismeretlen strófákat kurzíválta, teljes mértékben felismerhetetlenné tette, hogy Arany bizonyos szavakat saját maga is kiemelt a versben (ezeknek, mint Arany kiemeléseinek általában, komoly jelentésmódosító vagy árnyaló szerepe van), így aztán ezeknek a jelölésére egyáltalán nem fordított gondot. Sőt, láthattuk, akár egy szót is képes volt jelzés és megjegyzés nélkül kihagyni a versből – megjegyzem, nem a valóban illemsértőnek tekinthető *kurafi* kifejezést, amelyet később, amikor a *Pázmány lovagban* Arany újra felhasználta, a költő csak eufemisztikusan, szőréjtéssel illesztette be a verses szövegbe,²² hanem a *szemetet* szót, amelynek az irodalmi szövegbe applikálása során – tudtommal – nem volt kimondatlan közösségi tiltás. A rejtélyes megoldást csak egyféleképpen lehet feloldani: nem maga a szó hordozta a látszólag illetlen tartalmat, hanem az, hogy ez a *németek* szóra mint rímhívóra válaszol, s így e kettő együtt megfelelni látszik a „sérti a szomszédnépek nemzeti érzékenységét” feliratú tilalomnak, s ez vezetett ahhoz a megoldáshoz, amelyet Szőrényi László – több alkalommal s több

22 A következő módon: „Beste kura fi...zetésért látni a vendéget!” ARANY János *Összes költeményei, I: Versek, versfordítások és elbeszélő költemények*, s. a. r. SZILÁGYI Márton, Osiris Klasszikusok (Budapest: Osiris Könyvkiadó, 2003), 342.

különböző formában megjelentetett, nagyhatású filológiai pamfletjében – annak idején a *delfinizálás* terminus bevezetésével értelmezett.²³

Ne feledjük: Waldapfel Eszter cikke is jóval korábbi, mint a kritikai kiadás kötetei, ráadásul mégiscsak az egyik központi szakmai orgánumban, az *Irodalomtörténet*ben látott napvilágot, ám sem a XIII., sem a XV. kötet sajtó alá rendezői nem utaltak rá. Igaz ugyan, hogy a kézirat jelzetét Waldapfel sem adta meg, de az odavezető információk elégségesek lettek volna az anyag felleléséhez. Azt mondhatni tehát, hogy Arany Szemere Bertalanhoz címzett levele és a hozzá csatolt küldemény már eddig is több kutatónak a szemhatárába került, sőt volt, aki kézbe is vette, volt, aki közölt belőle ezt-azt (vagy a verset, vagy a levelet) – ám mindez mégsem volt elég arra, hogy akár a levél, akár a verskéziratok szervesen beépüljenek az Arany-kutatásba. Hol az egyikről, hol a másiktól látszott megfelelkezni a szakirodalom. Többszöri, ám mindig töredékesen maradó újrafelfedezése után talán most végre megérdemli ez az anyag, hogy valóban, immár teljes egészében megkapja a méltó figyelmet és a tisztességes, pontos újraközlést, s így kirajzolódhasson ennek az egymással szorosan összefüggő iratcsomónak a körvonala.

Függelék

[borító]

Ministerelnök Szemere Bertalan urhoz, mint belügyministerhez intézett
ajánlközi irat
Arany Jánostól

Tisztelt Minister úr!

Nem, mintha mások kecsegtető példáján nyerészkedési vágyból indulnék, de mert megmaradásunk egyik fő feltételének s a népköltészet leghálásb feladatának tartom a népre és hadseregére lehető legnagyobb kiterjedésben hatni, bátorkodom egy igénytelen ajánlatot tenni minister urnak.

Én még Debreczenben megkezdtém a vásári nagy közönség számára verseket félivenkint, az ide mellékelt alakban kiadni.

Illyesek terjesztését továbbra is folytatni szándékom, s a már részint az óta megjelentekből, részint a közelebb világot látandókból egy párt szinte bemutatok.

Ára egy félivnek 2 pengő krajczárra van szabva.

Ha tisztelt minister úr ezeket a nép lelkesedésben tartására czélszerűeknek találandja, semmi kétségem hogy terjesztésöket egy részben álladalmi költségen is elé fogja mozdítani.

23 Vö. SZÖRÉNYI László, „Ars Mutilandi Hungarica”, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil (Budapest: Universitas Könykiadó, 2003), 253–305.

Ki tisztelettel maradtam

Minister urnak,
Budapest, jun. 16. 1849.

alázatos szolgája
Arany János²⁴

[mellékelve három vers kézírata]

[Rásüt az esthajnal...]

Rásüt az esthajnal,
Vásárhelyi tóra;
Ott legel a ménes,
Hol a számadója?
Hol a számadó, vagy
Legalább bojtárja,
A szegény honvédet
Hogy meg sem kínálja?

Itt van, itt tanyázgat
Számadó, bojtár is,
Megkerül estenden
Bujdosó betyár is.
Gyere-bé barátom,
Van minálunk, gyere,
Szökött katonának
Egy karéj kenyere.

Az vagyok, elszöktem,
Dicsekszem is véle:
Nyolcyszáz harminczegyben
Fogtak volt kötéllel
És azóta mindig
A császárt szolgáltam;
Fogadom, egy sem volt
Jobb kutyája nálam.

24 A levél és a melléletek lelőhelye: Herman Ottó Múzeum (Miskolc) Történeti Adattára 53.4418.1.

Meg is szeretett, mert
Haza sem eresztett,
Adott a mellemre
Krajczáros keresztet,
És most azt akarná
Hogy e réz keresztért
Ontsam én neki az
Ártatlan magyar vért.
[verso]
Száradjon el inkább
A két kezem vállig,
Hisz még énbőlőlem
Derék honvéd válik:
Megyek Debreczenbe,
Jó éjtszakát, bátya,
Leszek, mig a világ,
Kossuth katonája,
Ország katonája.

[recto]

[Van-e olyan...]

Van-e olyan hamvába holt fiatal
A ki mostan fegyvert fogni nem akar?
Fegyvert fogni, fegyverkezni csatára,
Magyar hazánk védelmére, javára?

Kiestünk volt a háboru sodrábul,
Irtóztunk a sárga pitykés kabáttul,
Elpuhitott, nyomorított a német,
Csufja lettünk ős apáink nevének.

Hunyadiak, Rákócziak, Betlenek
Ide s tova már mesévé lettenek,
Szondi vitéz, Zrinyi Miklós, Szigetvár,
Szájról szájra itt-amott is alig járt.

Hallottuk a tatárfutást, a régít,
Török világ, kurucz világ regéit:
Kurucz nevet viselt a jó hazafi,
Labancz volt a honáruló kurafi.

Hej a labancz! hej a ki felmarkolta!
Országunkat a németnek eladta, ...
Akkor támadt az a hires Karaffa,
Ki a magyart, mint a buzát, aratta.

Leopold volt a labanczok királya,
Sokat akart, de beletört bicskája,
Mert erősen hadakozott ellene
Rákóczi, meg a magyarok istene.

Azt akará, annak tudott örülni,
Hogy a magyart ő fogja eltörölni,
De Rákóczi, a magyarság nevébe,
Kuruczokkal állott neki elébe.

Most, a mivel *nagy* Leopold nem bira,
Abba vágott a hetedik *kis* fia:
Erölködik, berzenkedik keményen,
Elvesztené a magyart, hogy ne légyen.

[verso]

Nagyot akart, szerzett is ám barátot:
Ránk uszita dühös ráczot, oláhot,
Ide küldé granicsárját, vasasát,
Buda várán felütötte a sasát.

Hetvenkedett, parancsolt is kevélyen,
Szép hazánkat felosztotta levélen;
Illyen osztályt nem mindenkor hallani:
Alig maradt a gazdának valami.

Nem tetszett ez Görgeinek, Kossuthnak,
Meg azoknak a kis honvéd fiuknak:
Élet-halál! szuronyt szegezz! előre!
Rendre dölt a granatéros előtte.

Fut a német, fenyeget a sarkával,
Fut a magyar, egyengeti tusával:
Isaszegnél, Nagy-Sarlónál, meg arrább,
Üti-veri kegyetlenül, mint marhát.

Buda várban ott ül Henczi kevélyen,
Pest városát ágyuztatja keményen;
Ha mondanák sem hinné hogy megakad,
Hogy a honvéd megmászsza a falakat.

De a honvéd nem késik a dologgal,
Megbirkozik ágyukkal és falakkal:
Henczi vitéz, ütött nektek az óra:
Buda várán leng a magyar zászlója.

Kisesperők hazánkból a németet,
Ezt a háromszáz esztendő's szemetet;
Megtanulánk hadakozni emberül,
Magyarország régi napja felderült.

Most, hadd jöjön az a muszka, ha ráér,
Lássa, hogyan harczolunk a hazaér,
Lássa víni a szabadság gyermekit,
Kiket a hon szeretete felhevit.

Nyolcz karajczár napi bérünk: ez is jó.
Ezer forint nyomorultnak: be szép szó!
[recto]
De nem azért ontja vérét a magyar,
Hanem, mivel szolga lenni nem akar.

Kétszáz ezer jó katonánk fegyverbe,
Kétszer annyi fiatalság heverve;
Négyszer annyi derék férfi, – ha kell, több:
Hátha ez is valamennyi fegyvert köt!

Talpra fiuk! kiállottuk a nagyját:
Keserülje meg a nemzet haragját
Akár német, akár muszka, akármí,
Ha merészel orrunk alá piszkálni.

[verso]

[Én vagyok az anyám átka...]

Én vagyok az anyám átka,
Veszett névnek roszt gazdája

Én hordom a nehéz vasat
A vármegye háza alatt.

Nem loptam én, csak egy tinót,
Az is a vén biróé volt:
Biró uram, itt a pénze,
Ne adjon a vármegyére.

Biró uram, jaj, bocsánat!
Ne ölje meg az anyámat:
Fiatalság, első hiba; – – –
Eredj, zsvány, a dutyiba.

Öreg biró, a csillagát!
Jól meggondolja kend magát:
Mást is érnek egyszer utól,
Mennyit lopott a falutól.

Édes anyám, isten veled,
Megirták a vádlevelet,
Kigyót-békát raktak belé:
Aló most, a tömlöcz felé!

Törvény-urak, kérem szépen,
Hallgassák meg a beszédem:
Kivirult az akasztófa,
De nem vagyok a bimbója.

Törvény-urak, nem sajnálják
Ifjuságom bokrétáját?
Kár annak itt elhervadni,
Szép orczámnak elsápadni.

[recto]

Eresszenek, hadd megyek el,
Ama vitéz honvédekkel:
Eresszenek a csatára,
Édes hazám ótalmára.

Ha elesem azt se bánom,
Sohasem kér senki számon;

Árva vagyok: a bubánat
Eltemette jó anyámat.

Ha megjövök elevenen,
Koszoru lesz a mellemen,
Ezüstből lesz a levele:
Rá is tartom magam vele.

Haza megyek, gazda leszek,
Feleséget szépet veszek:
Megáld engem a jó isten,
Mert a hazát védelmeztem.